

WERKCONFERENTIE

KINDERRECHTEN IN DE WET, MAAR OOK IN DE PRAKTIJK

MAASSLUIS, 14 NOVEMBER 2025

Organisatie

Mede mogelijk
gemaakt door

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Inhoud

Plenair.....	2
Opening werkconferentie	2
De Kinderrechten toets.....	2
De gedeelde verklarende analyse in belang van het kind	4
Ambitieuze jeugdhulp 0 bange ouders.....	7
Workshop sessies ronde 1	8
Ieder kind naar school in een kindvriendelijke gemeente.....	8
Kinderrechten en rechtsbescherming in de lokale teams	10
Wat het zwaarst weegt; De autonomie van het kind	12
Rechtvaardige en zinvolle jeugdhulp ter voorkoming van criminele carrières	14
Dwingende controle – Hoe hulp bij complexe scheidingen gericht op verbinding tussen ouders de rechten van het kind schendt	15
Gedeelde Verklarende Analyse bij complex dynamische vraagstukken.....	17
Het belang van kinder-jongeren participatie	18
Workshop sessies ronde 2	19
Verdiepende sessie: Ambitieuze jeugdhulp 0 bange ouders	20
Voorbij papieren beloften naar de verwezenlijking van kinderrechten	21

Plenair

Opening werkconferentie

Carrie Jansen en Martijn Kroonen

De werkconferentie “Kinderrechten in de wet, maar ook in de praktijk” werd geopend door dagvoorzitter Carrie Jansen, die zich al jarenlang op diverse manieren inzet voor het jeugdveld. Met haar betrokken en energieke stijl zette zij meteen de toon voor de dag. Zij benadrukte dat alle kinderen in de wereld één ding gemeen hebben: ze hebben allemaal rechten. Daarmee raakte zij direct de kern van deze werkconferentie: hoe zorgen we ervoor dat deze rechten niet alleen op papier bestaan, maar daadwerkelijk worden nageleefd in de praktijk?

Carrie nodigde vervolgens Martijn Kroonen, wethouder van Maassluis, uit op het podium. Hij benoemde de pijnlijke realiteit die als een rode draad door deze conferentie zou lopen: de misstanden die nog altijd voorkomen binnen de jeugdhulp en jeugdbescherming. Het meest indringende voorbeeld hiervan is de zaak van het pleegmeisje. Een zaak waarvan de gruwelijkheden nauwelijks in woorden te bevatten zijn.

Martijn Kroonen gaf aan dat we twee manieren op zo’n situatie kunnen reageren: de schuld afschuiven, of samen verantwoordelijkheid nemen om te leren van fouten en verbeteringen door te voeren. Volgens de wethouder maken wetten, beleidsregels en procedures op zichzelf niet het verschil; pas wanneer deze daadwerkelijk worden nageleefd, kunnen kinderen echt worden beschermd. Het naleven van deze regels is daarmee de uitdaging die wij samen moeten aangaan. Elke dag kunnen wij samen het verschil maken, door de belangen van elk kind onder de aandacht te brengen, door respect te hebben voor elk kind, en elk kind te zien en te horen.

Het doel van de werkconferentie werd helder verwoord door Carrie Jansen: de rechten en belangen van kinderen onder de aandacht brengen, zodat zij gehoord en serieus genomen worden. De gemeenten Maassluis, Vlaardingen en Schiedam bekrachtigden deze gezamenlijke ambitie met de ondertekening van het MVS Kinderrechten Manifest. Vervolgens werd aan alle bezoekers van de conferentie gevraagd het manifest te ondertekenen, zodat deze verantwoordelijkheid door iedereen wordt gedragen. [Lees hier het manifest](#)

De Kinderrechten toets

Eva Huls en Christine Tromp, Kinderombudsman

Boodschap van Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer

Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer kon niet fysiek aanwezig zijn, maar sprak de deelnemers toe via een videoboodschap. Zij benadrukte dat beleid vrijwel altijd invloed heeft op kinderen, zowel direct als indirect. Omdat kinderen zelf nauwelijks invloed hebben op de vorming van wet- en regelgeving, terwijl zij wél de gevolgen ervaren, worden hun belangen nog te vaak over het hoofd gezien. De Kinderrechtentoets is ontwikkeld om die blinde vlekken zichtbaar te maken en ervoor te zorgen dat de positie van kinderen systematisch wordt meegenomen bij ieder beleidsvoorstel. Margrite Kalverboer gaf aan dat als deze toets eerder had bestaan, de gevolgen van het toeslagenschandaal mogelijk minder ingrijpend waren geweest. Ze stelde: “De

samenleving wordt sterker en rechtvaardiger wanneer we naar kinderen luisteren en hun belangen meenemen.”

Zij wees erop dat kinderen vaak geraakt worden door conflicten tussen de overheid en volwassenen, zonder dat expliciet naar hun situatie wordt gekeken. Dit geldt bijvoorbeeld voor kinderen die leven in armoede, kinderen die ziek zijn, of kinderen die gevlucht zijn. Ondanks dat zij afhankelijk zijn van volwassenen en zelf niet kunnen stemmen, moeten hun belangen worden gezien, gewogen en serieus genomen. De Kinderrechtentoets helpt hierbij: door kinderen een stem te geven én door beleidsmakers bewust te maken van de impact van hun besluiten op het leven en welzijn van kinderen. Bij álle wetten moet worden nagegaan: wat betekent dit voor kinderen?

Taken van de Kinderombudsman en het IVRK

Eva Huls en Christine Tromp namen de presentatie over na de videoboodschap van Margrite Kalverboer. Zij lichtten toe dat de Kinderombudsman als wettelijke taak heeft om kinderrechten in Nederland te bevorderen. Dat gebeurt onder meer door klachten te behandelen, onderzoek te doen naar signalen uit het veld en de overheid te adviseren over verbetering van beleid.

Nederland ratificeerde het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) op 8 maart 1995 en is sindsdien verplicht het verdrag na te leven. De vier kernbeginselen van het IVRK vormen het fundament van alle kinderrechten:

1. Geen discriminatie (artikel 2)
2. Belang van het kind (artikel 3)
3. Recht op leven en ontwikkeling (artikel 6)
4. Recht om gehoord te worden (artikel 12)

Aanleiding voor de Kinderrechtentoets

In 2022 riep het VN-Kinderrechtencomité Nederland op om een *Child Rights Impact Assessment* te ontwikkelen: een systematische toets voor wetten, regels en beleid, bedoeld om consequent te beoordelen welke impact voorstellen hebben op kinderen en zo het beste besluit voor het kind te maken. Deze aanbeveling vormde de basis voor de Kinderrechtentoets. Het doel van de toets is om de ontwikkeling en het welzijn van kinderen te waarborgen in alle voorstellen die raken aan de belangen van kinderen. Met deze toets kunnen risico's die kinderrechten kunnen schaden tijdig worden gesignaleerd, blinde vlekken worden opgespoord, beleid kindgerichter worden gemaakt, en kinderen actief betrokken worden.

Eva Huls en Christine Tromp benadrukten dat de toets geen document is dat alleen in ministeries thuishoort: het moet een levend instrument worden dat door álle beleidsmakers, uitvoerders en organisaties wordt gebruikt.

De kinderrechtentoets wordt in vier stappen doorlopen:

Stap 1A: Onderzoek de belangen van kinderen

Eerst wordt vastgesteld of het voorstel de positie of rechten van kinderen raakt (deel 1A). Je gaat na op welke manier het voorstel direct of indirect gevolgen heeft voor het welzijn en de ontwikkeling van kinderen, zowel of de korte- als de lange termijn. Ook wordt onderzocht hoe de belangen van kinderen het best kunnen worden gewaarborgd in het voorstel. Hierbij wordt zowel

gekeken naar inhoudelijke aspecten van kinderrechten als naar inzichten uit onderzoek, pedagogische expertise. In dit deel wordt ook gelet op kinderen die opgroeien in kwetsbare situaties of kinderen die extra of anders geraakt worden door het voorstel. Dit kan gaan over kinderen zonder onderwijs, in een pleegzorggezin of jeugdzorginstelling of kinderen in een onveilige situatie, of vanwege etnische achtergrond, gender, of sociaaleconomische klasse.

Stap 1B: Spreken met kinderen

De (groeps)gesprekken met kinderen zijn bedoeld om de mening van kinderen uit te vragen over het voorstel en de manier waarop dit hun leven, ontwikkeling en hun rechten raakt. Hierbij is het van belang dat kinderen niet alleen om hun mening wordt gevraagd, maar zij actief betrokken worden bij het proces en ook een terugkoppeling krijgen van wat er met hun stem is gedaan.

Stap 2: Onderzoek andere belangen

Hierbij wordt gekeken naar belangen van andere betrokkenen en naar bredere ecologische, financiële, maatschappelijke of politieke belangen. Soms lopen deze belangen parallel aan kinderrechten, maar ze kunnen ook botsen.

Stap 3: Maak een belangenafweging

In deze stap wordt beoordeeld of de rechten van kinderen voldoende zijn geborgd. De belangen van kinderen staan in principe voorop (artikel 3 IVRK). Wanneer toch een ander belang zwaarder wordt geacht, moet dat heel goed uitgelegd worden. Het Kinderrechtencomité waarschuwde dat dit een kwetsbare fase is, omdat kinderen weinig invloed kunnen uitoefenen en hun belangen dus gemakkelijk terzijde worden geschoven.

Stap 4: Verantwoording en communicatie

In deze stap wordt de uitkomst van de kinderrechtoets beschreven. Hierin moet helder worden uitgelegd welke keuzes zijn gemaakt en hoe kinderrechten zijn meegenomen. Dit geldt niet alleen voor beleid dat expliciet over kinderen gaat, maar ook voor onderwerpen die indirect invloed hebben op hun leefomgeving, zoals woningbouw, armoedebelief of wijkontwikkeling. Het is van belang dit in begrijpelijke taal op te schrijven, en ook terug te koppelen aan de kinderen die gesproken zijn.

De gedeelde verklarende analyse in belang van het kind

Ellen Loykens, Beweging van 0

Ellen Loykens liet zien hoe de gedeelde verklarende analyse bijdraagt aan recht doen aan het belang van het kind: door erkenning, een gedeeld beeld en een gezamenlijke richting. In deze analyse worden de geschiedenis, de huidige situatie en de toekomstwensen van het gezin samengebracht in één overzichtelijk schema. Het bevat alle informatie die voor ouders, kinderen en professionals belangrijk is, zodat duidelijk wordt wat er is gebeurd, wat er nu speelt en wat het gezin nodig heeft. Belangrijk is dat gezin en professionals het eens worden over deze weergave: dit is wat er speelde, dit is hoe wij het begrijpen en dit is de richting die we samen op willen. Zo wordt de verklarende analyse niet alleen een beschrijving van het verleden en het heden, maar ook een gedragen plan voor de toekomst.

Met een afbeelding van verschillende soorten voordeuren schetste Ellen Loykens het belang van écht contact. Vaak is er veel zicht op de buitenkant, zoals het dossier, eerdere hulpverlening of

zichtbare problemen, maar veel minder op wat er achter de deur gebeurt. Bij het ene gezin kan je zo door de deur heen kijken, maar bij andere gezinnen heeft het deur enkel een klein kijkgaatje; zij hebben veel meegemaakt en houden de deur liever dicht. Het is belangrijk om vanuit vertrouwen en respect die deur tóch te mogen openen en te ontdekken wat er werkelijk speelt. Ouders blijken vaak goed te kunnen reflecteren op wat hun kind nodig heeft en welke rechten van hun kind in het geding zijn.

De gedeelde verklarende analyse werd vervolgens vanuit verschillende invalshoeken beschreven.

Jeugdige, ouders en hun netwerk

Als eerste werd benadrukt dat jeugdhulp alleen effect heeft wanneer er voldoende motivatie is. Zonder motivatie is de kans op verandering klein. Daarom is verdiept en deskundig luisteren van essentieel belang. Ellen Loykens illustreerde dit met het voorbeeld van een kind dat 'niks wil'. Sommige jongeren hebben door langdurige onzekerheid of onmacht nog maar op één terrein controle: weigeren mee te doen. Het 'niks willen' is dan niet ongeïnteresseerdheid, maar een vorm van regie. Door dit serieus te nemen, kun je samen op zoek gaan naar wat onder het 'niks willen' schuilgaat.

Ouders en jeugdigen moeten zich allereerst gezien en gehoord voelen. Vermijd labels waar kinderen zich niet in herkennen; beschrijf liever concrete karaktertrekken of gedragingen. Kijk samen naar werkzame elementen: *wanneer ging het nog goed, wat werkte toen, en welke omstandigheden droegen daaraan bij?* In de juiste omgeving en met passende sturing kunnen jongeren vaak wél meebewegen.

Om met deze jongeren en ouders aan de slag te gaan, vormt het gevoel van erkenning de basis. Tijdens de eerste gesprekken kan dit worden opgebouwd door goed te luisteren, verwachtingen te bespreken, betrokkenen serieus te nemen en een respectvolle houding aan te nemen. Benoem de obstakels die het kind ervaart en maak duidelijk dat jullie samen zoeken naar manieren om deze drempels te verlagen.

Alle verzamelde informatie wordt vervolgens opgenomen in de gedeelde verklarende analyse en besproken met het gezin. Het is daarbij belangrijk om te rapporteren op een manier waarin ouders en jeugdigen zich herkennen. Dit kan betekenen dat formuleringen worden aangepast of dat elementen worden verwijderd waar ouders later niet meer achter staan. Dit vormt een belangrijke vorm van niet-juridische bescherming: het beschermt het gezin vóórdat de informatie het juridische systeem binnenkomt.

Professionals

Voor professionals betekent werken met een gedeelde verklarende analyse dat zij zich verdiepen in het verhaal van het gezin en onderzoeken wat verandering op dit moment blokkeert. Samen met ouders en het kind wordt gekeken naar de oorzaak van stagnatie. Zo zit de professional midden in het verhaal en krijgt inzicht in de pijnpunten, zowel binnen het gezin als in het bredere systeem van hulpverlening en samenleving.

De gedeelde verklarende analyse wordt uitgevoerd door een gedragswetenschapper, met als belangrijke voorwaarde dat deze het kind zelf spreekt; zonder dat directe contact kan je als professional niet garant staan voor de analyse. Tegelijkertijd benadrukte Ellen Loykens dat ook

hbo-professionals vaak uitstekende probleem- en vraaganalyses kunnen maken. Wanneer ouders en kinderen aangeven zich te herkennen in wat is opgesteld en ermee instemmen, ben je in de kern al waar je moet zijn.

Transparantie is van groot belang: professionals bespreken het dossier met het gezin zodat zij zich herkennen in de formuleringen. Als er verschillende perspectieven zijn, wordt onderzocht waar deze vandaan komen, waarna de professional zo ver mogelijk probeert mee te bewegen.

In het opstellen van de analyse wordt rekening gehouden met de kennis, strategieën en beleving van jongeren en ouders, evenals met de attitudes en verwachtingen vanuit hun omgeving. Daarbij hoort oog voor zowel negatieve als positieve patronen: wat leidt tot herhaling van problemen en wat werkt juist als tegenkracht? Voor professionals is het van belang niet alleen te kijken naar gedrag dat plaatsvond op de meest stressvolle periode in iemand leven, maar te onderzoeken ook wat eraan voorafging. Ellen Loykens noemde dit 'eindgedrag', het gedrag op basis waarvan gehandeld wordt op het moment dat er een hulpvraag komt en wanneer een nieuwe plek wordt gezocht. Als een kind telkens op basis van dat eindgedrag wordt beoordeeld en doorgeplaatst, wordt dat gedrag uiteindelijk de dominante lens waardoor het kind wordt gezien, wat verdere ontwikkeling kan belemmeren.

Het verdiepen in het leven van gezinnen kan tot vragen leiden over de grens tussen professioneel en persoonlijk contact. Volgens Ellen Loykens ontstaat er vanzelf een hechtere band wanneer je je werkelijk verdiept in een gezin, maar blijven de professionele grenzen helder. Deze manier van werken vraagt tijd en aandacht, maar levert ook de professional veel op. Door deze werkwijze ontstaan juist sterkere werkrelaties, minder conflicten en klachten, meer werkplezier en trots in het vak, en betere samenwerking door het delen van kennis. Bovendien helpt het voorkomen dat situaties escaleren en zwaardere hulpverleningstrajecten nodig worden.

Gemeenten en beleid

Gemeenten spelen een belangrijke rol in het stimuleren van het werken met de gedeelde verklarende analyse. Dat begint bij het creëren van goede randvoorwaarden: investeren in deskundigheid, het borgen van kennis aan de voorkant van het proces en het ontwikkelen van een meerjarige visie. Door expertteams in te zetten kan deskundig en consistent worden gewerkt, én kan er geleerd worden van ervaringen uit het verleden. Dit draagt bij aan het verbeteren van toekomstige hulpverlening.

Daarnaast is het nodig dat gemeenten gericht investeren in de kwaliteit van de jeugdhulp. Het werken met de verklarende analyse kan stap voor stap worden uitgebouwd, waarbij gedragswetenschappers vroeg in de keten én in het onderwijs worden ingezet om hun kennis en expertise optimaal te benutten. Een meerjarige, inhoud gedreven koers met betrouwbare partners is daarbij noodzakelijk. Zo ontstaat een gezamenlijke ambitie, gedragen door partijen die zich voor langere tijd willen committeren aan beter zicht op gezinnen en effectieve ondersteuning.

Eerdere ervaringen tonen dat dit hard nodig is. Tekorten in de huidige hulpverlening, zoals wegvallend onderwijs dat risico op thuisproblemen en uithuisplaatsing vergroot, het ontbreken van ouderperspectief bij complexe zorgvragen, en het ontbreken van cruciale zorg voor specifieke groepen, maken dit duidelijk. Tegelijkertijd laat maatwerk, ook al kost het meer tijd, zien dat het leidt tot betere kwaliteit, vereenvoudiging van processen en zelfs lagere kosten. Dit

benadrukt het belang van structurele investering in een aanpak die echt aansluit bij de behoeften van kinderen en gezinnen.

Ambitieuze jeugdhulp 0 bange ouders

Peter Dijkshoorn, Beweging van 0

Peter Dijkshoorn pleitte voor een ambitieuze jeugdhulp die ouders niet bang maakt om hulp te vragen en waarin kinderen niet verder beschadigd raken door beslissingen die bedoeld waren om hen te beschermen.

Peter Dijkshoorn benadrukte dat het onmogelijk is om kinderrechten te waarborgen als het fundament van de samenleving, zoals huisvesting, bestaanszekerheid, onderwijs en schuldenproblematiek, niet op orde is. Hij noemde het schrijnende feit dat in Nederland naar schatting 120.000 mishandelde kinderen zijn, wat bijna altijd voortkomt uit onmacht. Ouders willen hun kind niet slaan. Tegelijkertijd voelt vrijwel geen enkele ouder zich veilig genoeg om hulp te zoeken. Dat is volgens hem het grootste signaal dat het systeem niet werkt: ouders zijn bang omdat fouten in de jeugdhulp ingrijpende en soms schadelijke gevolgen kunnen hebben.

Daarom moet de belangrijkste opdracht zijn: voorkom schade en zorg dat het risico op extra schade altijd kleiner is dan het risico van niets doen. “*First do no harm*” zou een leidend principe moeten zijn.

Leren van fouten: een andere manier van organiseren

Om te laten zien hoe structureel leren eruit kan zien, werd Rijkswaterstaat als voorbeeld genoemd. Na ieder dodelijk ongeval of calamiteit wordt daar een analyse uitgevoerd, waarna concrete verbeteringen worden doorgevoerd, zoals het afschaffen van gevaarlijke kruispunten, het invoeren van gordelplicht en standaardisatie van airbags. Dit leidde tot een sterke daling van het aantal dodelijke verkeersongelukken: van 2.500 in 1975 naar 680 in 2018.

In de jeugdhulp gebeurt dit nauwelijks. Het aantal uithuisplaatsingen steeg van ongeveer 26.000 in 1998 naar 46.000 in 2018, zonder dat systematisch wordt onderzocht of deze toename tot betere uitkomsten heeft geleid. Peter Dijkshoorn benadrukte dat we hiervan moeten leren. Hij pleitte ervoor elk ernstig incident in de jeugdhulp te analyseren, zodat professionals begrijpen wat er misging en welke structurele aanpassingen nodig zijn.

Dit vraagt om een ander zorglandschap: nieuwsgierig, gezamenlijk lerend en gericht op een maatschappelijk doel. Professionals moeten elkaar kunnen aanspreken op verbeterpunten zonder dit als een persoonlijke aanval te zien. Volgens Dijkshoorn is het sluiten van de ZIKOS-afdelingen een voorbeeld van een maatregel die zonder goed alternatief werd ingevoerd. Als veranderingen plaatsvinden zonder grondige analyse van de oorzaken en zonder helder plan voor wat er wél nodig is, verandert er uiteindelijk weinig voor kinderen. In plaats van telkens achter de feiten aan te lopen, moeten we kijken welke knoppen in het systeem kunnen worden bijgesteld om te voorkomen dat intensieve zorg überhaupt nodig wordt.

Professionele kwaliteit en rechtsbescherming

De Beweging van 0 benadrukt dat kinderrechten altijd voorop moeten staan. Wanneer deze als uitgangspunt worden genomen, leidt dit tot betere resultaten. Dit vereist goed opgeleide

professionals die *evidence-based* werken, zelfverzekerd zijn in hun vak en laten zien dat ze complexe situaties aankunnen. Grote problemen kunnen alleen gezamenlijk worden opgelost, daarom moeten trajecten realistisch worden ingericht; het is onzinnig om vooraf te bepalen dat een traject altijd binnen bijvoorbeeld twee jaar afgerond moet zijn.

Om schade te beperken en kinderrechten daadwerkelijk te waarborgen, moeten ambitieuze maar duidelijke doelen worden gesteld. Geen kind zou langer dan drie maanden met een niet-herkend trauma mogen rondlopen, pleegkinderen mogen niet onnodig worden overgeplaatst, en uitval op school moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Even belangrijk is dat ouders zich veilig voelen om mishandeling te melden.

Kinderrechten waarmaken kan alleen als de basis op orde is: inkomen, huisvesting, onderwijs, én de kwaliteit van de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdbescherming, jeugdzorg, pleegzorg en rechtspraak. Deze kwaliteit is niet altijd op niveau, en persoonlijke opvattingen van professionals spelen soms te veel een rol. Erkenning van verschillen en realistische verwachtingen zijn nodig: niet elk gezin kan volledig “gered” worden. Wél kan het traject in zijn geheel worden overzien, kan er geleerd worden van fouten in plaats van schuldigen te zoeken, en kan worden voorkomen dat kinderen in intensieve voorzieningen zoals het ZIKOS terechtkomen. Het heeft weinig zin te zeggen dat kinderen daar niet thuishoren, als er niet tegelijk wordt geïnvesteerd in het voorkomen daarvan.

Dit alles vraagt om een andere manier van organiseren dan de klassieke opdrachtgever-opdrachtnemersrol. Projecten zonder duidelijke langetermijnvisie schieten tekort; professionals moeten weten voor welk maatschappelijk doel zij écht werken, handelen vanuit vertrouwen en fouten kunnen erkennen zonder sanctiecultuur. Het bespreekbaar maken van verbeterpunten is onmisbaar is een professioneel en lerend veld.

Tot slot moet de opleiding en ondersteuning van jeugdbeschermers worden verbeterd. Beslissingen mogen alleen worden ondertekend door gedragswetenschappers die daadwerkelijk betrokken zijn bij de casus, zelf onderzoek hebben gedaan en het gezin én het kind hebben gesproken. Het systeem waarin handtekeningen worden gezet onder besluiten zonder inhoudelijke betrokkenheid, moet worden losgelaten. Alleen zo kunnen professionele kwaliteit en rechtsbescherming van kinderen echt worden versterkt.

Workshop sessies ronde 1

Ieder kind naar school in een kindvriendelijke gemeente

Naomi Braunstahl, UNICEF

In deze workshop nam Naomi Braunstahl ons mee in het Child Friendly Cities Initiative (CFCI) van UNICEF en liet zien hoe dit internationale netwerk gemeenten ondersteunt bij de lokale implementatie van kinderrechten. UNICEF, 's werelds grootste kinderrechtenorganisatie, werkt zowel nationaal als lokaal aan het waarborgen van kinderrechten. Het CFCI-programma helpt gemeenten een omgeving te creëren die gezond, veilig en kansrijk is voor elk kind. Een kindvriendelijke gemeente biedt tegelijkertijd een prettiger leefklimaat voor alle inwoners.

Het programma is meerjarig en start met een lokale situatieanalyse. Met behulp van een vragenlijst wordt in kaart gebracht welke kinderrechten goed worden nageleefd en waar verbeteringen nodig zijn, waarbij het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) als leidraad dient. Naomi Braunstaal benadrukte dat het essentieel is dat de stemmen van kinderen en jongeren daadwerkelijk worden meegenomen in besluitvorming, ook op bestuurlijk niveau. Kinderrechten moeten een vanzelfsprekend onderdeel van gemeentelijk beleid zijn.

Op basis van de analyse wordt een actieplan opgesteld voor drie tot vijf jaar, dat wordt uitgevoerd, gemonitord en geëvalueerd. Wanneer een gemeente aantoonbare resultaten boekt, kan zij de titel *Child Friendly City* (CFC) ontvangen. Om deze titel te behouden, moet elke vijf jaar de volledige cyclus opnieuw doorlopen worden. Zo wordt gestreefd naar een structurele en duurzame cultuurverandering binnen gemeenten.

Recht op onderwijs: Passende vorm van onderwijs voor ieder kind & talentontwikkeling

Artikel 28 van het IVRK stelt dat elk kind recht heeft op passend onderwijs, afgestemd op zijn of haar mogelijkheden. In de praktijk worden kinderen vaak te snel als ‘niet passend’ bestempeld, waardoor ze vroeg buitengesloten worden in plaats van extra ondersteuning te krijgen. Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid om tijdige en passende hulp te organiseren, aangezien niet alle ouders dit kunnen bieden.

UNICEF pleit voor een verschuiving van leerplicht naar leerrecht, waarbij de nadruk ligt op samenwerking om het onderwijsrecht te realiseren. Artikel 29 benadrukt dat onderwijs kinderen moet helpen hun talenten te ontwikkelen in een veilige en stimulerende omgeving, ook bij complexe thuissituaties of zorgbehoeften.

Recht op bescherming en een goede ontwikkeling: Vrijheid van ouders en ingrijpen van de overheid

Artikel 5 en 18 van het IVRK stellen dat ouders primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen en hierin vrijheid hebben om zorg en begeleiding vorm te geven. Wanneer ouders ondersteuning nodig hebben of hun verantwoordelijkheid onvoldoende kunnen dragen, moet de overheid passende hulp bieden.

Overheidsingrijpen mag alleen plaatsvinden als dit noodzakelijk, proportioneel en in het belang van het kind is (artikelen 3 lid 3 en 19 IVRK). Betrokken instellingen moeten veilig zijn, beschikken over deskundig personeel en onder bevoegd toezicht staan. Ook het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM, artikel 8 lid 2) beschermt het recht op privéleven, maar staat ingrijpen toe wanneer dit wettig en noodzakelijk is voor de bescherming van kinderen.

De stemmen van kinderen en jongeren moeten aantoonbaar worden meegenomen in beleid en besluitvorming, ook in jeugdhulporganisaties en gemeenten. In de praktijk begint gemeentelijk beleid vaak met financiële overwegingen, waardoor het belang van het kind op de achtergrond raakt. Een zorgvuldige afweging begint altijd met het kind: eerst in kaart brengen wat het belang van het kind is, vervolgens overige belangen, en tenslotte uitleggen hoe het besluit tot stand kwam en welke mogelijkheden er zijn om bezwaar te maken.

Voorbeelden van knelpunten zijn: jongeren die 18 worden en zelfstandig moeten functioneren zonder startkwalificatie of begeleiding, en basisscholen die kinderen afwijzen met het argument

dat “het niet past”. Alle betrokken partijen moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Scholen moeten inclusieve oplossingen bieden, en gemeenten moeten onderwijs, jeugdhulp en jeugdbescherming integraal organiseren en samenwerken in plaats van vingerwijzen.

Tot slot werd het belang van jeugdparticipatie benadrukt. Ook jongeren in uitdagende leefsituaties moeten actief worden betrokken, bijvoorbeeld via een jongerenraad. Participatie werkt alleen goed als er wederkerigheid is: jongeren moeten ook iets terugkrijgen voor hun tijd en inzet.

Kinderrechten en rechtsbescherming in de lokale teams

Mariëlle Bruning en Renske de Boer, Universiteit Leiden

In de workshop van Mariëlle Bruning en Renske de Boer lag de focus op de rechtsbescherming van gezinnen in de (toegang tot) jeugdhulp, en de rechten die gezinnen in dit kader hebben. De workshop liet zien dat er grote verschillen zijn tussen gemeenten en dat er nog vaak misverstanden of een verkeerde aanpak voorkomen. Hierbij werd ook benadrukt dat er ook veel ouders wél tevreden zijn met de aangeboden (jeugd)hulp via de gemeente.

In de workshop werd stilgestaan bij rechtsbescherming: rechtsbescherming gaat over de mogelijkheden om op te komen tegen besluiten en handelingen van overheidsorganen. In de jeugdhulp betekent dit meer dan juridische procedures; het gaat ook een rechtvaardige context waarin besluiten worden genomen. Voor een goede rechtsbescherming moeten professionals dan ook mét kinderen en gezinnen praten, in plaats van over hen. Kinderen en gezinnen moeten betrokken worden bij besluitvorming en er moet goed naar hen worden geluisterd.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)

Mariëlle Bruning lichtte de vier algemene beginselen toe van het Kinderrechtenverdrag (IVRK): artikel 2 (geen discriminatie), artikel 3 (het belang van het kind), artikel 6 (recht op leven, overleven en ontwikkeling) en artikel 12 (recht om gehoord te worden). Deze vier artikelen vormen volgens het VN-Kinderrechtencomité de basis van het hele IVRK.

Binnen het IVRK worden de artikelen vaak gegroepeerd in de “3 P’s”: *Provision* (voorzieningen), *Protection* (bescherming) en *Participation* (participatie). Artikel 3 benadrukt dat het belang van het kind altijd voorop moet staan en dat maatwerk noodzakelijk is: er wordt gekeken naar alle belangen van het kind, in plaats van naar ‘het belang’. Artikel 3 gaat hand in hand met het recht om gehoord te worden, zoals is vastgelegd in artikel 12. Voordat duidelijk kan zijn wat in het belang is van het kind, moet namelijk eerst goed naar het kind geluisterd worden.

De mening van het kind vervolgens zorgvuldig worden gewogen, waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd en rijpheid van het kind. Volgens het Kinderrechtencomité is elk kind in beginsel capabel is om zijn of haar mening te vormen. Strikte leeftijdsgrenzen, bijvoorbeeld in de rechtszaal of bij hulpverlening, zijn daardoor niet passend. Zelfs jonge kinderen kunnen via lichaamstaal en spel hun wensen duidelijk maken. Het is belangrijk dat het kind zelf mag kiezen of het gehoord wil worden; dit is een recht, geen plicht. Daarnaast moet het kind altijd terugkoppeling krijgen over wat er met zijn of haar stem is gedaan. Zonder deze terugkoppeling

voelt een kind zich vaak nog steeds niet gehoord, alsof er geen rekening is gehouden met zijn of haar mening.

Naast het IVRK is ook het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) relevant. Hoewel dit verdrag geen expliciete kinderrechten bevat, kunnen rechten voor kinderen hieruit worden afgeleid en vervolgens in het licht van het IVRK worden beoordeeld. Andere belangrijke kinderrechten in het kader van jeugdbescherming zijn onder meer artikel 9 (niet gescheiden worden van ouders), artikel 18 (gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders), artikel 19 (bescherming tegen mishandeling) en artikel 25 (recht op periodieke evaluatie bij uithuisplaatsing).

Rechtsbescherming in de jeugdbescherming

Het nieuwe wetsvoorstel *Wet versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming* schrijft voor dat jeugdbeschermers jaarlijks verslag moeten uitbrengen en dat er een geschillenregeling komt. Hierdoor kunnen ouders, kinderen of andere betrokkenen naar de kinderrechtter stappen als zij het niet eens zijn met de uitvoering van de voogdij door de Gecertificeerde Instelling.

Vanuit mensenrechtenperspectief zijn jeugdbescherming en jeugdhulp verschillend. Het recht op jeugdhulp kan worden vergeleken met het recht op gezondheid: de overheid heeft een inspanningsverplichting om dit recht te realiseren. Jeugdbescherming daarentegen vindt in een gedwongen kader plaats en raakt direct het gezinsleven van het kind. Daarom is altijd een noodzakelijke toets vereist. Dit legt een zwaardere verantwoordelijkheid bij de jeugdbeschermers en bij de overheid.

Een belangrijke vraag blijft: kunnen we spreken van een legitiem systeem van overheidsoptreden, terwijl structurele tekortkomingen in de uitvoering zichtbaar zijn?

Toegang tot de jeugdhulp

Renske de Boer ging in op de toegang tot jeugdhulp sinds de decentralisatie in 2015. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de beoordeling van hulpvragen en moeten zorgen voor deskundige toegang tot jeugdhulp. De Jeugdwet laat hierbij veel ruimte voor lokaal maatwerk, wat heeft geleid tot uiteenlopende samenstellingen van lokale teams en een verschillend aanbod van jeugdhulp per gemeente.

De Jeugdwet gaat ervan uit dat gemeenten via hun verordeningen vastleggen welke hulp vrij toegankelijk is en welke niet. Als een kind of ouder hulp nodig heeft die niet vrij toegankelijk is, moet daar een formeel besluit over worden genomen. Voor deze besluiten geldt het Algemeen Wet Bestuursrecht. Dit zorgt ervoor dat ouders en kinderen bezwaar kunnen maken en beroep kunnen instellen. Dit beroep gaat in het geval van jeugdhulpzaken niet naar de gewone bestuursrechter, maar naar het College van Beroep voor het bedrijfsleven, die de aanvraag juridisch beoordelen.

Tekortschietende rechtsbescherming in de praktijk

In de praktijk blijkt dat rechtsbescherming vaak tekortschiet. Formele geschillenprocedures worden zelden gestart, terwijl veel conflicten informeel worden opgelost, bijvoorbeeld via een klacht bij een leidinggevende of door publieke aandacht te zoeken. Voor ouders voelt de toegang tot jeugdhulp vaak bedreigend; de aanwezigheid van de jeugdbeschermingstafel kan hen het gevoel geven dat ze geen keuze hebben, waardoor conflicten zich soms verplaatsen naar Veilig

Thuis of de Raad voor de Kinderbescherming. Bovendien komt er vaak geen formele aanvraag voor niet vrij toegankelijke hulp, maar komt er een melding van een probleem of hulpvraag. Het doel is dan niet alleen een juridische beoordeling, maar ook het verminderen van problemen binnen het gezin. Kinderen worden hierbij vaak niet actief betrokken; professionals bepalen zelf of en hoe hun stem wordt gehoord. Juist daarom is rechtsbescherming bij de toegang tot jeugdhulp zo belangrijk, omdat ouders onderling of ten opzichte van hun kind vaak verschillende inzichten hebben, en omdat er gelijkwaardige relatie bestaat: de toegang verloopt alleen via het wijkteam.

Gemeenten verschillen sterk in hun aanpak. Sommige wijken af van de standaardprocedure, terwijl anderen een verplichte voorprocedures hanteren waarbij eerst een melding wordt gedaan. Dit komt omdat ouders vaak eerst hun probleem willen aangeven, voordat er een formele aanvraag volgt. De taal en uitvoering van gemeentelijke verordeningen verschillen, waardoor de vraag rijst of een uniforme regeling nodig is.

Hoe nu verder?

Er lopen momenteel verschillende wetsvoorstellen, en de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg zal gedeeltelijk in werking treden op 1 januari 2026 en volledig op 1 januari 2027.

Wat het zwaarst weegt; De autonomie van het kind

Ido Weijers, Universiteit Utrecht

De presentatie van Ido Weijers ging over hoe professionals omgaan met de autonomie van het kind, vooral wanneer een kind in de knel zit en iets anders wil dan wat volwassenen als het beste voor hem of haar zien. In verschillende praktijkvoorbeelden liet hij zien hoe verschillend wordt omgegaan met de spanning tussen het belang van het kind en de eigen stem van het kind.

De autonomie van het kind wordt belicht in de artikelen 5 en 12 van het IVRK. Artikel 5 benadrukt dat ouders of andere verantwoordelijken primair verantwoordelijk zijn voor de zorg en begeleiding, en dat de overheid hun rol moet respecteren en ondersteunen. Artikel 12 bepaalt dat een kind dat in staat is tot het vormen van een eigen mening, deze mening moet kunnen uiten en dat hier passend belang aan moet worden gehecht, rekening houdend met leeftijd en rijpheid.

Communiceren met een kind in de knel

Weijers benadrukte dat kinderen spanning of ongemak kunnen ervaren wanneer zij praten over moeilijke onderwerpen, zeker met iemand die zij niet kennen. Daarom helpt het om een gesprek te beginnen met kleine, concrete vragen die dicht bij hun leefwereld liggen, zoals vragen over hobby's of vrienden. Brede vragen als "hoe gaat het met je?" of "wat wil je van mij?" zijn vaak te abstract. Door het gesprek stap voor stap op te bouwen ontstaat een betere werkrelatie en kunnen onderwerpen die meer spanning oproepen later makkelijker ter sprake komen.

Verder is het belangrijk om in een rustige, prettige ruimte te praten en goed naar het kind te luisteren met een open houding. Soms helpt het om te praten terwijl je samen iets doet, zoals wandelen of tekenen. Hulpmiddelen zoals de *Blob Tree* kunnen ondersteunend zijn.

Tegelijkertijd moet een kind niet worden gedwongen om te praten; als het moeilijk is om te antwoorden, kunnen gesloten vragen soms helpen. Een knik of een hoofdschudden kan dan al genoeg zijn.

Vier casussen ter illustratie

Vervolgens lichtte Ido Weijers vier voorbeelden toe van kinderen die iets anders wilden dan de volwassenen om hen heen, en waar niet goed naar de wensen van een kind werd geluisterd.

De eerste casus ging over Alicia, bekend van de documentaire waarin haar leven in een gesloten instelling wordt gevolgd terwijl zij wacht op plaatsing in een pleeggezin. Opvallend is dat haar eigen stem in de documentaire vrijwel ontbreekt. Daarnaast werd er veel pedagogisch gekunsteld taalgebruik gebruikt, zoals “je bent een heel bijzonder meisjes” en “we zoeken een speciaal plekje voor jou”, wat negatief is voor het zelfbeeld van een kind. Ook werd zij vaak in een kantoor gesproken, wat niet bijdraagt aan een veilig en prettig gesprek.

Ten tweede werd bij de casus van An stilgestaan, een zeventienjarig meisje in een gesloten instelling dat graag rechten wilde gaan studeren. In plaats daarvan wilde de gecertificeerde instelling haar voor behandeling naar Portugal sturen. Hoewel An al bijna volwassen was, werd haar wens volledig genegeerd. Dit toont hoe riskant het is om dwars tegen de wensen van oudere kinderen in te gaan, en dat dit alleen verantwoord kan als er een zeer sterke onderbouwing is, wat hier ontbrak.

In de derde casus ging het over de veertienjarige Eva, een zogenoemd “influencer-kind” dat in verzet kwam tegen de vlogpraktijken van haar ouders. Door voortdurend gefilmd te worden, verloor zij haar privacy en het contact met haar vrienden, omdat zij niet in de video’s wilde verschijnen. Dit voorbeeld illustreerde de schadelijkheid van het onvrijwillig online zichtbaar zijn van kinderen en leidde tot de suggestie om het recht op privacy uit te breiden richting een recht op digitale anonimiteit. Dit zou grenzen kunnen stellen aan de praktijk van familie-vlogs.

De vierde casus was die van David, een twaalfjarige jongen met een ongeneeslijke ziekte, die zijn behandeling wilde stoppen. Zijn ouders waren het daar niet over eens. In een eerste gesprek kon David zijn situatie niet goed verwoorden, waardoor zijn behandeling moest worden voortgezet. In een later gesprek bleek dat hij de ernst van zijn ziekte wel begreep en nog graag naar school wilde in de tijd die hij nog had. Dat is gelukt. De zaak leidde tot meer aandacht voor passende communicatie en ondersteuning in de palliatieve zorg, onder andere door kinderen te stimuleren al hun vragen te stellen. Zo zou tegen alle kinderen gezegd moeten worden: *“alle vragen die je hebt zijn belangrijk. Ook al lijken ze nog zo gek, ze zijn niet gek; blijf er niet mee rondlopen.”*

De stem van het kind weegt het zwaarst

Na het bespreken van deze casussen bracht Ido Weijers de aandacht terug naar de thema van de werkconferentie, en richtte hij zich op kindbeschermingszaken en echtscheidingsprocedures. Hoe ga je om met een kind dat iets wil dat in strijd is met wat de jeugdprofessional ziet als het beste belang van het kind? De belangrijkste boodschap was dat het kind altijd serieus moet worden genomen als gesprekspartner. Wanneer van de wens van

het kind wordt afgeweken, moet dat zorgvuldig en overtuigend worden gemotiveerd. In principe zou de mening van het kind het zwaarste moeten wegen.

Aan het einde van de eerste workshopronde ontstond een discussie onder de deelnemers over in hoeverre kinderen hun eigen wensen kunnen verwoorden en niet worden beïnvloed door hun ouders. Deze discussie illustreerde dat er in de praktijk nog veel vragen en onzekerheden bestaan over hoe de stem van het kind moet worden afgewogen tegen de beschermingsopdracht van professionals.

Rechtvaardige en zinvolle jeugdhulp ter voorkoming van criminele carrières

Younes Finani en Jolande uit Beijerse, Erasmus School of Law

Deze sessie werd ingeleid met een korte bespreking door Jolande uit Beijerse over het stelsel van de ondertoezichtstelling (OTS), waarna het verhaal van Younes Finani volgde. Hij vertelde over zijn jeugd en hoe zijn ervaring met jeugdzorg was. Bij Younes schoot de jeugdzorg tekort, wat zijn situatie meer verslechterde dan verbeterde. Toch is het Younes gelukt zijn leven een positieve wending te geven, en deelt hij zijn verhaal nu met anderen.

De geschiedenis van de OTS

Jolande uit Beijerse startte met een geschiedenis van de OTS. De maatregel werd in 1922 ingevoerd en is ontstaan uit ideeën van Pro Juventute, een vrijwilligersorganisatie uit 1896 die zich richtte op jongeren die strafbare feiten hadden gepleegd en anders in de gevangenis zouden belanden. Omdat de maatregel ingrijpt in het gezinsleven vond men dat een kinderrechter hierover moest beslissen. In de jaren tachtig werd de noodklok geluid: er waren te weinig passende plekken voor jongeren. Na de Savanna-zaak in 2004 werd men voorzichtiger en werd sneller tot uithuisplaatsing overgegaan. In 2008 volgde een brandbrief van Rotterdamse jeugdrechtsadvocaten, waarin zij aangaven te zien dat kinderen in toenemende mate zeer snel uit huis worden geplaatst. Rond die tijd werd de gesloten jeugdzorg ingevoerd, aanvankelijk was dit bedoeld als tijdelijke opvang voor 6 weken, maar in de praktijk verbleven kinderen daar soms een jaar. Jongeren die vooral hulp nodig hadden, kwamen toch in een gesloten setting terecht. Hier is een probleem te zien dat er een gebrek is aan jeugdhulpverlening. Bovendien is de rechtspositie van civielrechtelijk geplaatste jongeren zwakker dan die van jongeren in het strafrecht, omdat aanvankelijk werd gedacht dat rechtsbescherming daar minder nodig zou zijn.

In 2015 veranderde het systeem opnieuw: de verantwoordelijkheid verschoof van de kinderrechter en Bureau Jeugdzorg naar de gemeenten en Veilig Thuis. Jeugdhulp wordt sindsdien openbaar aanbesteed voor beperkte periodes. Er ontstond ook een nieuw fenomeen: de jeugdbeschermingstafel. Ouders worden hiervoor uitgenodigd voor "vrijwillige" hulp, vaak zonder advocaat.

Tot slot werd benadrukt dat een OTS alleen kan worden opgelegd als aan de wettelijke vereisten uit artikel 1:255 lid 1 BW is voldaan. Daarbij moet volgens artikel 3 van het IVRK het belang van het kind altijd de eerste overweging zijn bij beslissingen over maatregelen die kinderen raken.

Het verhaal van Younes Finani

Vervolgens vertelde Younes Finani hoe zijn eigen traject is verlopen. Hij groeide op in een stabiel gezin in Amsterdam en begon op het gymnasium. Echter, vanwege zijn Marokkaanse afkomst werd hij gediscrimineerd en buitengesloten. Om erbij te horen begon hij met blowen, daarna spijbelen en uiteindelijk drinken, waarbij hij dronken over een auto heen was gelopen. Hij werd wakker op het politiebureau en kreeg vanaf dat moment te maken met jeugdzorg. Hij kreeg een gezinsvoogd, maar hij bood Younes niet de hulp die hij nodig had. Zijn gezinsvoogd bood niet de begeleiding die hij nodig had, maar maakte situaties juist groter dan ze waren, met als doel een OTS te krijgen. Dit wilde de gezinsvoogd omdat hij vond dat Younes niet begeleidbaar was, omdat hij op veertienjarige leeftijd twee afspraken met de gezinsvoogd was vergeten. Binnen korte tijd kwam er een OTS met een uithuisplaatsing. Toen er geen plek was in de gesloten jeugdzorg, werd hij tijdelijk in een justitiële jeugdinrichting geplaatst. Daar kwam hij in contact met jongeren met zware strafzaken en moest hij leren voor zichzelf op te komen en te vechten voor zichzelf, waardoor hij zelf in de criminaliteit terecht kwam. Uiteindelijk heeft Younes in verschillende gesloten jeugdhulpinstellingen, justitiële inrichtingen en penitentiaire inrichtingen gezeten. Op gegeven moment kwam hij in een inrichting aan de andere kant van Nederland terecht, waar hij niet werd weggeschoven als een verloren zaak, maar werd aangemoedigd om zijn leven te beteren. Zo heeft hij toch nog zijn havodiploma gehaald.

Dit verhaal benadrukt hoe belangrijk het is om aan te sluiten bij de ervaringen en behoeften van de jongere zelf, passende ondersteuning te bieden, en aandacht te hebben voor hun talenten en mogelijkheden.

Dwingende controle – Hoe hulp bij complexe scheidingen gericht op verbinding tussen ouders de rechten van het kind schendt

Iris Peperkamp en Jessica Terwiel, Radboud Universiteit, Expertisecentrum Dwingende Controle

Iris Peperkamp en Jessica Terwiel hebben ook hun eigen samenvatting van de workshop geschreven, deze is te vinden via deze link: [Kopie van expertisecentrum](#)

In deze workshop is ingegaan op de risico's van analyses zonder goede diagnostiek naar huiselijk geweld. De dynamiek van dwingende controle, een ernstige vorm van huiselijk geweld waarbij één ouder stelselmatig de vrijheid van de andere ouder en de kinderen beperkt, wordt vaak niet als zodanig herkend door hulpverleners. Hierdoor worden plegende ouders in de hulpverlening geregeld gezien als de 'meewerkende ouder', terwijl de beschermende ouder juist als 'verstotend' wordt gezien. Dit maakt dat de professional onbedoeld de positie van de plegende ouder versterkt en de kinderen extra in gevaar brengt. Wat in de praktijk vaak wordt beschreven als een 'complexe scheiding', blijkt dan geen conflict maar een ernstige geweldssituatie te zijn, waarbij de professioneel instrumenteel wordt ingezet binnen het geweld.

Aan de hand van een fictieve, maar op echte casuïstiek gebaseerde, casus van Puk werd dit zichtbaar gemaakt. De ouders van Puk zijn zes jaar geleden gescheiden en hebben een 50/50 zorgregeling. Puk voelt zich bij haar vader voortdurend verantwoordelijk om de sfeer goed te houden. Bij haar moeder toont ze woede en spanning, omdat het daar wél veilig genoeg voelt om

te ontladen. Professionals zien dit vaak als een probleem bij de moeder, terwijl de onderliggende dynamiek juist duidt op dwingende controle door de vader. Hierdoor raken de wensen van het kind onduidelijk en wordt de beschermende ouder tekortgedaan.

De kenmerken van dwingende controle

Vervolgens werd ingegaan op de kenmerken van dwingende controle, ofwel intieme terreur: intieme terreur is een vorm van structureel geweld waarbij een persoon de ander langdurig controleert en onderdrukt. Dit kan zich uiten in fysiek geweld, zoals verwondingen, vrijheidsberoving, wurging, verkrachting en femicide, maar ook in financiële afhankelijkheid door geen toegang tot geld te geven. Daarnaast kan de pleger dreigen zichzelf of anderen iets aan te doen, geruchten verspreiden, de ander controleren, vernederen of constant bekritisieren. Afspreken met vrienden wordt soms onmogelijk gemaakt, en ook de relatie tussen de andere ouder en de kinderen wordt beïnvloed door hen contact te ontzeggen, kritiek te leveren op de opvoeding of negatieve verhalen over de ouder te vertellen. Overmatig procederen rondom omgang is een andere manier waarop controle kan worden uitgeoefend. Soms worden ook de kinderen verwaarloosd, of zet de pleger zichzelf neer als slachtoffer. Het gaat vaak over charismatische (meestal) mannen, die richting de hulpverlening niet dreigend overkomen. Dit maakt dat dit geweld vaak niet goed wordt herkend.

Hoe dwingende controle vaak onzichtbaar blijft

In een audiofragment was te horen hoe een echtscheidingsbegeleider, ondanks duidelijke signalen van mishandeling, neutraal probeert te blijven en het geweld wegzet als iets uit het verleden of als een gewoon conflict. De zorgen van moeder worden doorgeschoven zonder dat ze echt worden onderzocht. Dit maakt zichtbaar hoe tunnelvisie en *confirmation bias* kunnen ontstaan: signalen van dwingende controle worden dan geïnterpreteerd als strijd, persoonlijke problemen of communicatieproblemen tussen ouders, waardoor uiteindelijk het slachtoffer juist verantwoordelijk wordt gehouden.

Dat dit geen uitzondering is, blijkt uit het onderzoek *Waar Geweld uit Beeld Raakt*, waarin wordt beschreven hoe huiselijk geweld in het familierecht vaak onvoldoende zichtbaar wordt. Ongeveer 15 tot 50 procent van alle echtscheidingen wordt aangemerkt als een complexe scheiding, terwijl bij ongeveer de helft van deze gevallen eigenlijk sprake is van dwingende controle. Hierdoor lopen veel situaties waarin kinderen en ouders gevaar lopen het risico om verkeerd te worden geduid en inadequaat te worden aangepakt.

Kinderen in een situatie van dwingende controle

Kinderen in een situatie van dwingende controle laten vaak strijdsignalen zien en vertellen negatieve verhalen over de ouder die slachtoffer is, onder invloed van de mishandelende ouder. Die ouder beloont het kind soms voor het afwijzen van de andere ouder. Dit kan leiden tot psychische, gedrags- en hechtingsproblemen, en tot verkeerde diagnoses zoals ADHD. Vaak willen kinderen geen omgang, zonder dat hun bezwaren serieus worden onderzocht, waardoor ze geen passende hulp krijgen en hun rechten geschonden worden.

Hulp kan in deze situaties schade doen wanneer professionals vooral werken aan ‘verbinding’ of ‘samenwerking’ tussen ouders. Methoden zoals mediation of programma’s gericht op herstel van oudercontact, zoals SCHIP of Kinderen uit de Knel, kunnen in deze situaties onbedoeld de

positie van de pleger versterken en de veiligheid van kind en beschermende ouder verder ondermijnen. Het uitgangspunt “baat het niet, dan schaadt het niet” geldt hier dus nadrukkelijk niet. Het Verdrag van Istanbul en de Europese Resolutie van 2019 benadrukken dat bescherming en veiligheid voorop moeten staan. Professionals moeten de veiligheid van het kind dan ook altijd vooropstellen, signalen zorgvuldig in kaart brengen en de problematiek niet bagatelliseren of te snel inzetten op verbinden.

De sprekers pleitten daarom voor een geweld-sensitieve benadering waarin veiligheid van kinderen centraal staat. Dit vraagt van professionals dat zij signalen van geweld serieus onderzoeken, verwijten en tegenstrijdigheden toetsen, met kinderen praten met oog voor mogelijke manipulatie, en verder kijken dan het frame van een vechtscheiding. Nederland heeft volgens GREVIO (een onafhankelijke groep van deskundigen van de Raad van Europa op het gebied van geweld tegen meisjes en vrouwen) nog een duidelijke inhaalslag te maken om het Verdrag van Istanbul na te leven. Een bredere cultuurverandering is nodig, waarin het recht op bescherming van kinderen leidend is en waarin professionals worden ondersteund om geweld te herkennen en te doorbreken.

Gedeelde Verklarende Analyse bij complex dynamische vraagstukken

Ellen Loykens, Beweging van 0

Deze workshop bood een verdieping op de plenaire lezing ‘[De gedeelde verklarende analyse in belang van het kind](#)’.

Wat is de verklarende analyse?

De verklarende analyse is een analysetool dat jeugdprofessionals ondersteunt bij complexe zaken. Het uitgangspunt is dat er altijd vanuit meerdere invalshoeken gekeken moet worden, waarbij de gezinssituatie volledig wordt geanalyseerd. Daarbij spelen persoonsfactoren, voorgeschiedenis, gezinsfactoren en de context een rol. Op basis van deze kennis kunnen strategieën worden ontwikkeld en toegepast, waarna de beleving van het kind en het gezin wordt geanalyseerd. Motivatie is een essentiële factor, evenals deskundig en verdiepend luisteren en mensen serieus nemen. Wanneer een kind aangeeft niets te willen, kan dat bijvoorbeeld het laatste stukje controle zijn dat het kind denkt te hebben.

Het proces van de verklarende analyse omvat meerdere stappen: de vraaganalyse, de probleemanalyse en de verklarende analyse. De vraaganalyse brengt in kaart wat precies onderzocht moet worden. De probleemanalyse kijkt naar de situatie en de kennis en verwachtingen van ouders en jeugdigen. De verklarende analyse wordt ingezet bij complexe casuïstiek, bij een grote gezinshistorie of wanneer bijvoorbeeld de ouders de jeugdbeschermingsmaatregel niet accepteren. Hierbij is het van belang dat gedragswetenschappers zelf ook contact hebben met de kinderen en de ouders, en niet slechts een adviserende rol of ondertekenen wat anderen hebben opgesteld.

Theorie en doel van de analyse

Het concept van een complex dynamisch systeem vormt de theoretische basis van de verklarende analyse. Het systeem bestaat uit een netwerk van onderling verbonden componenten die elkaar voortdurend beïnvloeden, waardoor patronen en interacties ontstaan. Deze interacties zijn zelforganiserend en kunnen leiden tot situaties die zichzelf in stand houden, vaak in een negatieve spiraal. De verklarende analyse is gericht op het doorbreken van deze negatieve patronen binnen het complexe systeem waarin het gezin en het kind functioneren. Dit gebeurt door zowel de negatieve spiraal als positieve factoren uit het verleden, zoals eerdere successen en veerkracht, in kaart te brengen. Het doel is een gedeeld beeld en een gezamenlijke oplossingsrichting tussen professionals, ouders en jongeren, waarbij transparantie en onderbouwing centraal staan, zodat gericht gewerkt kan worden aan oplossingen die het kind en het gezin daadwerkelijk vooruithelpen.

Tijdens de workshop werd benadrukt dat de verklarende analyse niet hetzelfde is als standaardmethoden zoals de Top 3 of Signs of Safety, waarbij het vertrekpunt vaak veiligheid is. De verklarende analyse start altijd met het kind in het perspectief en kijkt vanuit het belang van het kind naar wat werkt. Wanneer twijfel bestaat over welk scenario de waarheid is, zoals het geval kan zijn wanneer eigenlijk sprake is van intieme terreur, wordt uitgewerkt wat bij beide scenario's de meest passende maatregelen zijn. De maatregelen die bij beide scenario's werken, worden uitgevoerd.

Het kind in het centrum

Tot slot werd benadrukt dat de verklarende analyse altijd vertrekt vanuit een motivatie om samen tot werkzame oplossingen te komen, met oog voor een meerjarige visie. Dit betekent dat de basisangsten van het kind en de ouders worden erkend, dat er wordt geluisterd zonder op te dringen, en dat zowel het ouderperspectief als de effecten van uithuisplaatsing, wegvallen van onderwijs en schadelijke zorg worden meegenomen. De verklarende analyse is daarmee een belangrijk instrument om complexe situaties te doorgronden en het kind daadwerkelijk in het centrum te plaatsen.

Het belang van kinder- en jongerenparticipatie

Erik Korenstra, Bart Fase, Imane Es Sannouni en Laysha Lichtenberg, De Kleine Ambassade

Tijdens de workshop stond het belang van jeugdparticipatie centraal. Vanuit de uitgangsvraag “hoe praat je mét kinderen en jongeren in plaats van óver hen?” namen de sprekers van De Kleine Ambassade ons mee in hun manier van werken. Ze lieten zien hoe zij kinderen en jongeren in staat stellen om invloed uit te oefenen op onderwerpen die hen raken, ook wanneer die onderwerpen complex zijn. In de workshop kregen deelnemers kijke in de keuken van een organisatie die participatie niet ziet als doel op zich, maar als middel om jongeren in hun kracht te zetten en organisaties te ondersteunen in hun maatschappelijke opdracht.

De Kleine Ambassade

De bijeenkomst begon met een introductie van De Kleine Ambassade. Ze vertelden over hun visie op jeugdparticipatie en hoe zij, met op maat gemaakte projecten, kinderen en jongeren betrekken bij vraagstukken in hun buurt, stad of organisatie. Ze legden uit dat ze altijd beginnen

bij de basis: wat beweegt kinderen en jongeren, wat willen zij weten, en wat hebben ze nodig om te kunnen meedenken? Door informatie begrijpelijk te maken, pijnpunten zichtbaar te maken en verbindingen te leggen tussen jongeren en organisaties, ontstaan oplossingen die niet alleen creatief zijn, maar ook betekenisvol én effectief.

Ervaringen van jongeren met jeugdparticipatie

Daarna startte een gesprek met twee jongeren van 17 en 18 jaar, die al vanaf jonge leeftijd betrokken zijn bij diverse projecten van De Kleine Ambassade, onder andere via de kindergemeenteraad. Zowel professionals van De Kleine Ambassade als het publiek stelden vragen. De jongeren vertelden enthousiast over hun ervaringen: wat ervoor zorgt dat zij actief betrokken blijven, wat hen motiveert, en wat het voor hen betekent om serieus genomen te worden. Ze gaven aan dat het voor hen belangrijk is dat er echt iets wordt gedaan met hun input. Professionals luisterden niet alleen, maar vroegen door, bleven contact houden en lieten merken dat hun ideeën invloed hadden. Dat maakte dat ze voelden dat hun mening aankwam. Ze beschreven ook de sterke verbondenheid binnen de groep. Dit zorgde voor een veilige sfeer waarin ze zich niet beoordeeld voelden, meer ‘out-of-the-box’ durfden te denken en er een veilig klimaat ontstond waarin ze hun mening konden uiten en zich kwetsbaar durfden opstellen.

Het betrekken van moeilijk bereikbare doelgroepen

De jongeren deelden vervolgens wat volgens hen nodig is om ook lastig bereikbare doelgroepen te betrekken. Het begint, zeiden ze, bij aansluiten bij wat jongeren echt interesseert en laten zien waarom hun betrokkenheid voor henzelf betekenisvol is. Enthousiasme werkt aanstekelijk: als één jongere wordt geraakt door een project, neemt hij of zij vrienden mee en ontstaat een sneeuwbal effect. Kleine dingen maken verder een groot verschil, zoals het aanbieden van eten; dat verbindt. Ook rolmodellen die dicht bij jongeren staan kunnen deuren openen, en soms helpt een *incentive*, zoals een strippenkaart waarmee jongeren iets krijgen wanneer ze vaker komen.

Maar boven alles gaat het om oprechte interesse en een gelijkwaardige omgang. Spreek hun taal, ook als dat straattaal is. Zoek jongeren op op plekken waar ze al zijn. Ga niet boven hen staan, maar naast hen. Laat merken dat hun mening er echt toe doet en sluit aan bij hun leefwereld. Vraag aan kinderen of jongeren zelf waar zij over zouden willen meepraten; zo gaven de twee jongeren aan dat ze graag zouden willen meepraten over het woningprobleem. Ze ervaren dat volwassenen er vaak vanuit gaan dat jongeren onrealistische ideeën hebben, terwijl jongeren goed in staat zijn om genuanceerd mee te denken.

De workshop werd afgesloten met een opdracht: met elkaar verkennen hoe jeugdparticipatie kan bijdragen aan hun eigen werkzaamheden, en wat er nodig is om dit beter vorm te geven. De workshop liet zien hoe waardevol het is wanneer kinderen en jongeren niet alleen worden uitgenodigd, maar ook worden toegerust en erkend als volwaardige gesprekspartners.

Workshop sessies ronde 2

De meeste workshops werden zowel in de eerste als in de tweede ronde gegeven. De sessies die in beide rondes plaatsvonden, zijn beschreven onder ‘[Workshop sessies ronde 1](#)’ Hieronder worden alleen de workshops weergegeven die uitsluitend in de tweede ronde plaatsvonden.

Verdiepende sessie: Ambitieuze jeugdhulp 0 bange ouders

Peter Dijkshoorn, Beweging van 0

Deze workshop bood een verdieping op de plenaire lezing ‘[Ambitieuze jeugdhulp 0 bange ouders](#)’.

De verdiepende workshop “Ambitieuze jeugdhulp: 0 bange ouders” begon met een gesprek over ouders die bang zijn om hulp te zoeken, vaak uit vrees dat hun kinderen uit huis geplaatst zouden worden. Peter Dijkshoorn benadrukte dat kindermishandeling in de meeste gevallen voortkomt uit onmacht, en legde uit dat het idee van “0 bange ouders” draait om het creëren van een veilige dialoog waarin ouders gehoord worden en zich gesteund voelen. Volgens hem ligt het veilig laten opgroeien van kinderen niet alleen bij Veilig Thuis of de jeugdbescherming, maar bij de samenleving als geheel.

De rol van vertrouwen

Peter Dijkshoorn pleitte ervoor om niet te snel te melden, maar eerst een relatie op te bouwen en vanuit die relatie het gesprek met ouders en kinderen aan te gaan. Voor jeugdbeschermers is dit echter vaak lastig door de hoge caseload. Hij bekritiseerde daarnaast dat een jeugdbeschermer volgens de richtlijnen een kind slechts drie keer per jaar ziet, en een voogd slechts één keer. Onder zulke omstandigheden is het vrijwel onmogelijk om een vertrouwensband op te bouwen. De rol van casusregisseur, zo stelde Dijkshoorn, schiet tekort; de jeugdbeschermer moet juist fungeren als vertrouwenspersoon voor het kind. Intensieve begeleiding kan op korte termijn duurder lijken, maar op de lange termijn is het effectiever en uiteindelijk zelfs goedkoper.

Leren van casuïstiek

Daarnaast pleitte hij voor een aanpak die gebaseerd is op data en het leren van casuïstiek. Zo blijkt bijvoorbeeld dat kinderen die uit huis geplaatst worden vaak in armoede leven, wat benadrukt dat we ons ook bezig zouden moeten houden met het aanpakken van armoede. Dit betekent niet dat de inzet van jeugdbescherming in die gevallen verkeerd was, maar wel dat er lessen uit te trekken zijn. Een ander voorbeeld kwam uit een jeugdregio waar de meerderheid van de kinderen die in de problemen raakten van school waren gestuurd. Hier werd van geleerd: we moeten kinderen op school houden.

Voorbeelden uit de praktijk

Verder werd benadrukt dat de samenleving vaak te straffend is naar ouders die hun kinderen mishandelen. Praktische voorbeelden lieten zien dat het ook anders kan. In Brunssum worden gezinnen actief thuis bezocht bij onrust, om te vragen wat zij nodig hebben. Hierdoor ontstaan eerdere en gelijkwaardiger gesprekken, wat tot een daling heeft geleid van meldingen bij de Raad voor de Kinderbescherming. In Veendam is een soort “huisartsfunctie” ingericht, waarbij gezinnen aan de voorkant direct geholpen worden. Dit verlaagt wachtlijsten, verlaagt kosten en levert kwalitatieve hulp vanaf het eerste contact.

Het imago van de jeugdbescherming

Tot slot onderstreepte Dijkshoorn dat het imago van jeugdbescherming verbeterd moet worden. Er heerst een te negatieve kijk op het beroep, terwijl jeugdbeschermers juist een belangrijke rol

spelen bij gezinnen die in de knel zitten. De workshop werd afgesloten met de oproep om altijd zowel professioneel als menselijk te zijn: deskundig in handelen, maar betrokken en empathisch naar kinderen en ouders.

Voorbij papieren beloften naar de verwezenlijking van kinderrechten

Chris De Waele, Celeste, Jayden, en Kira, De Waele advocatuur

Deze workshop richtte zich op het fundamentele verschil tussen praten mét kinderen en praten óver kinderen. Zolang kinderen niet daadwerkelijk gehoord worden, bestaat hun rechtsbescherming slechts op papier. Kinderen spreken wel, maar volwassenen interpreteren hun woorden vaak anders, gestuurd door eigen aannames en overtuigingen. Ons brein filtert informatie voortdurend, waardoor we soms denken te luisteren, terwijl we eigenlijk alleen onze eigen werkelijkheid bevestigen. Een simpel voorbeeld: je vraagt een kind hoeveel groene objecten er zijn, terwijl het kind juist houten objecten ziet. Deze mismatch illustreert hoe belangrijk het is om kinderen écht te betrekken bij beslissingen die hun leven raken.

Celeste

Het verhaal van Celeste liet zien waarom het zo belangrijk is dat kinderen tijdig en daadwerkelijk gehoord worden in de rechtszaal. Celeste vertelde dat haar biologische vader, die nog nooit voor haar had gezorgd, plotseling omgang en gezag over haar wilde. Het juridische proces duurde vervolgens vijf jaar, waarin volwassenen met elkaar discussieerde en Celeste werd genegeerd. De rechten van de biologische vader stonden centraal, in plaats van de rechten van het kind. De onveilige situatie en de wensen van Celeste bleven buiten beschouwing. Volgens Celeste is dit geen incident, maar een structureel probleem in het Nederlands rechtssysteem: als kind kun je heel moeilijk een eerlijk proces krijgen, omdat hun woorden worden gefilterd en geïnterpreteerd door een volwassen bril.

Een mogelijke verbetering is het recht op een eigen advocaat voor kinderen, zodat ze daadwerkelijk kunnen opkomen voor hun belangen. Celeste kreeg een bijzondere curator toegewezen, maar die volgde het standaardidee dat beide ouders de zorg moesten dragen. Dit leidde ertoe dat Celeste naar haar biologische vader moest terwijl zij dit niet wilde. Haar stem werd constant genegeerd. Te veel instanties en partijen bieden op papier bescherming, maar maken in de praktijk de situatie zwaarder, door het kind bijvoorbeeld telkens weer te confronteren met nieuwe, onbekende volwassenen.

Volgens Celeste handelde de rechter vanuit eigen overtuigingen, in plaats van uit de rechten van het kind. Juridisch ouderschap kan daardoor worden toegepast zonder oog te hebben voor de veiligheid en het welzijn van het kind. Zij werd geconfronteerd met een gewelddadige ouder die situaties naar eigen hand zette, terwijl het systeem blind bleef voor haar ervaring. Zelfs wanneer uiteindelijk de “juiste” beslissing wordt genomen, betekent dit niet dat kinderen echt worden gezien of gehoord. Vaak wordt pas achteraf erkend dat er eerder had moeten worden ingegrepen, maar dan heeft het kind de gevolgen al jarenlang gedragen.

Jayden

Het verhaal van Jayden maakte pijnlijk duidelijk hoe ingrijpend uithuisplaatsingen kunnen zijn en hoe het systeem vaak tekortschiet. Jayden groeide op binnen het jeugdzorgsysteem, net als ongeveer 40.000 andere kinderen. Volgens hem voelde geen enkele plek echt veilig; overleven was het enige wat telde. Hij vertelde dat 75% van de kinderen in jeugdzorg geweld meemaakt, wat volgens hem eerst erkend moet worden voordat er echte verbetering mogelijk is.

In het laatste halfjaar voor zijn achttiende verjaardag werd uiteindelijk het gezag van zijn moeder hersteld. Tijdens een gesprek met een kinderrechter hoorde hij: “Kinderen worden niet zomaar uit huis geplaatst; de wet bepaalt dat.” Jayden ziet dat anders. Volgens hem is de wet niet altijd rechtvaardig en wordt er te vaak uitgegaan van de gedachte dat de ouders verantwoordelijk zijn voor de problemen. In de praktijk betekent dit soms: *“We halen het kind uit huis en zien later wel wat er gebeurt.”* Zelf werd hij op zijn zeventiende teruggeplaatst omdat de pleegouders er klaar mee waren. Zijn jeugdbeschermer sprak hij maar een paar keer, terwijl op basis daarvan wel de belangrijkste beslissingen over zijn leven worden genomen.

Wat Jayden vooral benadrukte, is dat het systeem nauwelijks bereid lijkt te erkennen dat het soms faalt. Een uithuisplaatsing zou het uiterste middel moeten zijn, maar wordt volgens hem te gemakkelijk ingezet, alsof het een licht instrument is. Dit staat haaks op internationale kinderrechten, zoals de General Comments van het IVRK, die duidelijk stellen dat kinderen rechtssubjecten zijn en dat een uithuisplaatsing alleen mag plaatsvinden wanneer dit echt in het belang van het kind is. Daar hoort ook bij dat zorgvuldig wordt gekeken naar waar een kind precies terecht komt, en wat de gevolgen zijn voor zijn of haar ontwikkeling en welzijn.

Jayden vatte het samen met de woorden: “Erkenning voelt leeg als het geweld gewoon doorgaat.” Voor hem is het grootste probleem dat kinderen niet goed worden beschermd en dat hun rechten structureel worden genegeerd. Hij pleit daarom voor gespecialiseerde kinderrechtsadvocaten, zodat kinderen niet alleen op papier, maar ook in de praktijk echt beschermd worden en gehoord kunnen worden.

Moza

Het verhaal van Moza laat duidelijk zien waar het jeugdzorg- en jeugdbeschermingssysteem tekortschiet. Moza groeide op in een gezin dat financieel zwaar werd getroffen door het toeslagenschandaal. Deze situatie werd gebruikt als reden voor een gedwongen uithuisplaatsing. Zo gebeurde het dat Moza thuis omsingeld werd door de politie terwijl de moeder gedwongen werd haar kind over te dragen, ook al had de moeder geen schuld. Het systeem rechtvaardigde deze ingreep met protocollen en wetgeving, maar er werd nauwelijks gekeken naar de vraag of dit wel echt in het belang van het kind was. Belangrijke vragen blijven vaak onbeantwoord: is er goed naar het kind geluisterd, is de interventie echt gericht op het gezin, en weegt de mogelijke schade van de uithuisplaatsing niet zwaarder dan het doel dat ermee wordt nagestreefd?

Het verhaal van Moza benadrukt dat er binnen de jeugdzorg en jeugdbescherming meer zelfreflectie nodig is. Net als bij het bekende geval van het pleegmeisje laat het zien dat collectieve fouten van het systeem ernstige gevolgen kunnen hebben voor kinderen. Jaarlijks worden duizenden kinderen uit huis geplaatst, maar wanneer ze als objecten worden behandeld in plaats van als volwaardige personen, ontstaat de illusie dat deze plaatsingen objectief en

rechtvaardig zijn. Het systeem werkt vaak met theoretische kaders, afvinklijsten en protocollen, terwijl de echte leefwereld en behoeften van het kind buiten beeld blijven.

Moza's ervaring liet zien hoe belangrijk het is om kinderen te zien en erkennen als volwaardige personen, en om te stoppen met het behandelen van kinderen als objecten. Dit sluit aan bij de signalen van de Jongerencommissie Uithuisplaatsingen & Kinderopvangtoeslag, die laten zien hoe het systeem structureel macht uitoefent over kinderen, zonder hen echt te betrekken of te beschermen.

Werkconferentie Kinderrechten in de wet, maar ook in de praktijk

Veel dank aan iedereen die deze werkconferentie heeft mogelijk gemaakt:

Organisatie

Stichting Recht Kinderen van de Staat
Gemeente Maassluis
Gemeente Vlaardingen
Gemeente Schiedam

Mede mogelijk gemaakt door

MVS Jeugd
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Betrokken wethouders

Martijn Kroonen, Maassluis
Jacky Silos, Vlaardingen
Cemil Kahramanoglu, Schiedam

Dagvoorzitter

Carrie Jansen

Verslag

Sterre van der Heyden
Celeste van Acken
Douwe Jan Vellinga
Elifsena Kuş
Fleur Euser
Noa Vespa
Robert Schuiten

En natuurlijk de bezoekers: **hartelijk dank voor jullie enthousiasme en waardevolle bijdragen!**

